

VANNAK-E MÉG NAGY POLGÁRI IRÓK? Sűrűn hallható a megállapítás, hogy most már polgári nagy író nincs, de nem is lehet, mert a polgárság kultúrája hanyatlóban van.

Az utóbbi tétel, vagyis a praemissa elfogadható, a következmény azonban nem.

A polgári művelődés hanyatlóban van, de azért a polgárság keretén belül támadhatnak s támadnak is még nagy tehetségű emberek. Csak az angol regényirodalom világháború utáni virágzására utalok — Joyce, Lawrence, Huxley, Powys stb. Az írói nagyság elsősorban emberi és kifejezésbeli nagyság. Nagy író pedig az, aki a külvilág minél több sugarát gyűjtötte magába, az élet problémáit önmagában átélte és átvajudta, nevetésében vagy sirásában komolyan fogta fel a maga létét, gonyolódott, mint Swift, vagy káromkodott, mint Nietzsche, de intenzíven, felfokozottan és gazdagon, belső történetben élte mikrokozmosz életét. Élte és írta. A polgárság mai életmódja nem kedvez ilyen egyéniségek felszínrejutásának: az tény. De ha csak az egy Lawrence is volna — ő is elégséges cáfolata az említett tételnek. Állítsuk szembe Lawrence-t Gorkival. Nagyot a naggyal. Gorki a megszületendő anyag nehézsége, sötét tüze és egyszerűsége. Lawrence a zsfolt, tuljollakott kulturpolgár vágyódása valami képzeletbeli meztelenség és egyszerűség felé. Tragikus vakság, sorsszerű vakság: Mexikóban, erótikában, régi kultuszokban keresi azt az egyszerűséget és megújódást, amely ott születik szeméi előtt. És mégis nagy. A mű szépsége a mű esztétikai mozzanatából adódik, nagysága írójának emberi intenzitásából és átfogó-erejéből. Szépség és nagyság tehát, világnézettől független kategóriák.

(Budapest)

Fülöp Ernő

LEHETSÉGES-E SZOCIOLÓGIAI ÉRDEKTELENSÉG? Egyik mai németországi napilap irodalmi rovatában irodalomkritikai cikk olvasható „A vezéri álláspont az epikában” címen egyik sokat szereplő mai (természetesen nemzeti-szocialista érzelmű) német kritikus tollából. (Bernard Guillemin.) A cikk egyik passzusa a következőképp hangzik:

„A valóban nagy költő, mint költő, feltétlenül osztálya felett áll, sőt a nagy regény feltétlenül az osztályok felett. A nagy költészet természetsszerűleg nemzetileg meghatározott s nem szabad, hogy osztálymeghatározottsága legyen. Az osztálykarakter kisebbiti a regényértéket s bármilyen jó is legyen különben, a második vagy harmadik vonalra utalja. Mert, ami valamely regénynek a nagyságát, legalább szellemi vonatkozásban kiteszi, az alkotójának abszolút kötetlensége, illetve mindazon kötelékek alól való felszabadulása, amelyek az alkotót, mint embert köthetik. Ez a felszabadulás az alkotót anyagával szemben bizonyos isteni transcendenciával, a fölény legnagyobb mértékével, átható kritikával, distanciával, szociológiai érdektelenséggel, illetve ha úgy akarjuk szociológiai mindenütt jelenvalósággal látja el. Azzal, amit egyszerűen az epikai nagysághoz szükséges vezéri álláspontnak nevezhetünk. A regényírónak sohasem szabad egy sorban a katonákkal, vagyis figuráival küzdeni. A regényíró amennyiben formája nagy mesterei közé tartozik, epikus mosollyal vagy mellette, vagy fölötte áll az általa teremtett világnak.”

Ha „a valóban nagy költő, mint költő, szükségszerűen osztálya felett áll”, akkor ez azt jelenti, hogy az osztályok még léteznek. A nemzeti-szocialista állam viszont programja szerint az osztályokat leépítette és a „rendeket” vezette be. Az előbb idézett kritikus tehát ma jogszerint Németországban koncentrációs táborba tartozik, nem pedig egy gleichschaltolt lap irodalmi rovatába.

Am nemcsak a mai német állam, de az előbb idézett kritikus is nagyon nehezen kivihető irodalmi parancsokat osztogat. „A nagy költészet nem lehet

osztályilag meghatározott", — mondja. S ha mégis ilyen, akkor egyáltalán nem nagy költészet, mert az osztálykarakter a még oly pompás regény értékét is csökkenti. Goethe. Cervantes, Swift, Balzac, Zola stb. ezek szerint mind másod- és harmadrendű regényírók, mert mindannyian, pártfogóan vagy ellenzékiek, szorosan kötve voltak ahhoz a társadalmi körhöz, amelyből eredtek. Műveik legjobb legrealisztikusabb részei társadalmi kötöttségük tengerszélét és nyugvó pontját képezik.

Az előbbieken korántsem csak a nemzeti-szocialista érzületű kritikus véleményéről van szó. A regény szociológiai érdektelenségének követelésében előbb idézett kritikus nem egyedül áll. A költőre igen sokan ráparancsolnak, hogy epikusan mosolyogjon és álljon távol figuráitól. Nagyon régi, régi eldöntött, egyre visszatérő kérdés ez, amelyet mindig az osztályhelyzet szerint válaszolnak meg. Az a régi kérdés ez, vajjon a költő csupán nézze-e azt, amit az emberek cselekednek, vagy nem feladata-e inkább állásfoglalnia azokkal szemben, amik korában történnek? Illetve: nem választania kell-e azok között az emberek közt, akik felé fordul? Nem döntenie-e, hogy költői erejét azoknak a szolgálatába állítsa-e, akik megaláznak, vagy akiket megaláznak? Ebben a tekintetben a választást minden költő megteszi egyszer, ha efelől programatikusan nem is tesz vallomást.

Kétségtelenül a költő „vezér“ figurái felett. Am csak abban az értelemben, hogy gyökereivel a csapataba gyökerezett, s azzal együtt küzd. (I.)

L A P O K , F O L Y Ó I R A T O K

A TÖMEGBÁZIST KERESŐ FRANCIA FASIZMUS

A francia fasizmus egyre keresi a tömegebázist. A kiáltványok, ígéretnek pontja jelennek meg s a népboldogító lapok egyre szaporodnak. S mindegyik igyekszik tullicitálni a másikat. A „Ligue de la Revolution Nationale“ lapja ezeket írja: „Forradalmár (a mozgalom) mert nem vár semmit a részleges reformoktól, mert lehetetlen reformistának lenni akkor, mikor az intézmények rögtöni és teljes átforgalmazása szükséges... És nemzeti, mert a különböző nemzetek politikai érettsége lehetetlenné teszi a nemzetközi akciót“. (Le Peuple Francais.)

De amint „nemzeti“ érdekről van szó a nemzetközi akciót semmi sem gátolja. Ezt bizonyítja Jean Renaud (a Solidarité Francaise Göringje) felelete, amit a Deutsche Allgemeine Zeitung-nak adott. Említett lap munkatársa többek közt ezt kérdezte: „Lehetségesnek tart egy szövetséget Német-és Franciaország között? ...“ A válasz igen kategorikus volt: „Igen. Francia-, Német- és Olaszország között. Egy ilyen hatalmas egységgel mindenkinek számolni kellene. Legelőször a Szovjetunióknak és a forradalmi erőknak. Ami a baloldal és a szabadkőművesek elleni harcot illeti, nincs ellentét. Ezen a téren teljes hűséggel összetartunk.“

Különböben a francia kispolgárság csupa bizonytalanság. Egyik nap a német, másik nap a vörös veszedelemmel ijesztik. A lapok főleg a másodikra fektetik a fősúlyt. „Közeledik az óra, mikor Franciaországban... csak két politikai tábor áll egymással szemben... a demokratikus-nemzeti... s a diktatórikus-nemzetközi. A tét ebben a harcban nem kevesebb, mint a haza és a szabadság... Választani kell egyszer és mindenkorra, meghátrálás nélkül a Francia Forradalom idealizmusa s a mob forradalom között.“ (Le Temps.)

Albert Tissier a francia fasizmus ideológiai eredetéről ír. „Franciaországban a fasizmus jelenleg körülbelül azon a vonalon mozog, mint Németországban a mozgalom kezdetén. Nem annyira a monopol tőke sürgeti,